Gespräch einer erleuchteten und unerleuchteten Seele,

wie eine erleuchtete Seele die andere suchen, trösten und in ihrer Erkenntniß mit auf die Pilgramsstraße Christi führen, und ihr den dornichten Weg dieser Welt, welcher in Abgrund gehet, auf welchem die abgewandte Seele wandelt, treulich zum Spiegel vor Augen stellen solle.

In einem Sendbriefe an eine hungerige und durstige Seele

nach dem Brünnlein der süßen Liebe Jesu Christi.

Gestellet von einer liebhabenden Seele der Kinder Jesu Christi, unter dem ✠ unsers Herrn Jesu Christi, im Jahr 1624.

Bemerkung. Dieses Gespräch meinet man habe der Autor in Form eines Sendbriefes an Herrn Hans Sigmund von Schweinitz geschrieben.

Jakob Boehme

GESPRÄCH EINER ERLEUCHTETEN UND UNERLEUCHTETEN SEELE

GESPREK TUSSEN EEN VERLICHTE EN EEN ONVERLICHTE ZIEL

1 6 2 4

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
http://members.home.nl/muschter

4 januari 2013

INHOUDSOPGAVE

BRONVERMELDING

1624

http://archive.org/details/jakobbhmessmmtl00schigoog
c.q.:
https://ia600305.us.archive.org/20/items/jakobbhmessmmtl00sc
higoog/

INLEIDING VAN DE VERTALER

Jakob Böhme, 1575-1624, is een bekend mysticus. Hij was gegrepen door het werk van Paracelsus, en was breed geörienteerd, hetgeen ook blijkt uit zijn belangstelling voor de alchemie.

Dit werk over de ziel is vervat in het boek *Jakob Böhme's sämmtliche Werke*, 6e Band, samengesteld door K. W. Schiebler, uitgeverij Johann Ambrosius Barth, Leipzig 1846. Uit de tekst van het *Gesprek* blijkt, dat het in 1624 werd geschreven, en wel als onderdeel van *De Testamentis Christi*.

Al was Böhme ook theoloog, toch blijkt uit zijn behandeling van het onderwerp dat hij ver kon uitstijgen boven een verstandelijke analyse. Het huidige verhaal is een ontroerend en herkenbaar relaas van een zielepersoonlijkheid die stuurloos de verkeerde kant opdrijft, en na een lange tijd van gepoogd herstel uiteindelijk - met behulp van een goede genius - weer de staat van vrede en harmonie bereikt. De titel spreekt over een verlichte en een "niet-verlichte" ziel, maar in de tekst is steeds sprake van een verlichte en een "arme ziel". Heel passend overigens. Het verhaal is een van de mooiste juweeltjes op mystiek gebied die ik ken.

Er is sprake van vier partijen: God, de niet-verlichte (arme) ziel, de verlichte ziel en de duivel. Zij komen in samenspraak, waarbij de arme ziel in een cyclische beweging weer tot God komt. Interessant daarbij is, dat Böhme de duivel op een gegeven moment het slangensymbool, de ouroboros, laat opvoeren. Voor Böhme was dit ongetwijfeld een bekend alchemistisch symbool. Binnen de stoffelijke alchemie duidt het chemische processen aan, en binnen de transcendentale alchemie kan het vele uiteenlopende betekenissen hebben,

waaronder het volbrengen van de levens- of reïncarnatiecycli. Verbindend tussen beide vormen is, dat het chemische transmutatieproces (dat tot de Steen der Filosofen leidt) zijn tegenhanger vindt in de psychische transmutatie (die tot Verlichting leidt).

Interessant aan dit werk is, dat het een aantal elementen in zich verenigt. De mystiek wordt doorgaans omschreven als ‘het streven tot eenwording met God’. Dat duidt echter slechts op een van de vele vormen van mystiek, namelijk de christelijke. Daarin is alles gecentreerd rond het godsbegrip. Mystiek is echter breder. Het omvat in beginsel elk streven om in harmonie te komen met zichzelf, de buitenwereld en het Hogere, via de weg van beproevingen; en via methodiek, in de vorm van meditatie, concentratie en contemplatie. In het *Gesprek* zien we dat Böhme de volgende elementen verenigt. Ten eerste de christelijke mystiek, waarin de mystieke eenwording met God centraal staat, en het doel is (het streven van de arme ziel). Ten tweede de alchemie, gezien de symbolen ouroboros, Mercurius en Vulcanus (het instrumentarium van de duivel), maar ook gezien de zuiverende rol van de verlichte ziel, die de agens is waarmee het onzuivere gezuiverd wordt. Ten derde de psychologie. Die betreft de wijze waarop het bewustzijn worstelt met de beproevingen waarmee het te maken heeft. Het gaat dan om de zojuist al genoemde methodiek waarmee de zelfverwerkelijking bereikt kan worden. Deze methodiek moet worden aangevuld met zelfreflectie, met de dialoog met alle medezoekers, en met het onderzoeken van het eigen geweten, daarbij gesteund door de wijze raadgevingen van allen die het Pad reeds met succes bewandelen (gepersonifieerd door de verlichte ziel).

De verheven transcendentale alchemie - want die speelt hier - lijkt er in dit verband bekaaid af te komen, als instrument in de handen van de duivel. Hoe is dat te rijmen? De duivel heeft hier

de rol van alle aspecten die de zoeker proberen af te houden van het Pad naar Verlichting. In de gewone, maar zeker ook in de transcendentale alchemie, gaat het om ingewikkelde processen. Er is een begintoestand, die moet worden omgezet naar een eindtoestand. Dat alles vindt plaats in het laboratorium. Daar werkt de alchemist met tal van stoffen, die hetzij een andere stof rechtstreeks beïnvloeden, hetzij werkzaam zijn als katalysator. Ze worden aangewend op de begintoestand en dan begint het proces van 1. oxidatie (calcinatie), 2. oplossing (solutie), 3. scheiding (separatie), 4. samenvoeging (conjunctie), 5. verrotting (putrefactie), 6. stolling (coagulatie), 7. voeding (cibatie), 8. veredeling (sublimatie), 9. gisting (fermentatie), 10. verheffing (exaltatie), 11. vermeerdering (multiplicatie), 12. uitkristallisering (projectie). In die voortgang spelen hitte, verbranding en verval een zeer grote rol. Deze gewelddadige, gevaarlijke en aan vuur gerelateerde aspecten kunnen op symbolische wijze duivels worden genoemd. Ze bedreigen het leven rechtstreeks wanneer er niet goed mee wordt omgegaan.

De chemische of transcendentale alchemist echter, beheerst deze processen en komt daardoor als overwinnaar uit de strijd tevoorschijn. Daarmee heeft het engelachtige eindresultaat van het chemische proces ook iets anders aan het licht gebracht, namelijk dat het wezenlijk gewelddadige en duivelse in feite slechts instrumenteel is, terwijl het gedurende alle werkzaamheden die tussen de begin- en eindtoestand plaatsvinden, een allesoverheersende macht lijkt uit te oefenen. Zijns ondanks wordt echter juist het tegenovergestelde bereikt, want zonder zijn werkzaamheid, die aan het eind van het proces - precies op het moment van Verlichting - zichzelf geheel heeft ondergraven, zou de transmutatie naar het goede nooit hebben kunnen plaatsvinden.

\- - -

De zinnen van het origineel lopen vaak lang door, en zijn met veel zinsdelen en voegwoorden (und, und, und) aan elkaar verbonden. Om stilistische redenen heb ik daarom - waar wenselijk - de interpunctie aangepast. Onderwerpen en gezegden sluiten vaak niet goed op elkaar aan.

De tekst bevat één voetnoot van Schiebler, en wel bij het ‘voorblad’, bij het jaartal 1624 (zie verderop). Het gaat hier niet om een werkelijk voorblad, aangezien die pagina deel uitmaakt van Böhmes verzamelde werk. Daarbinnen vormt het *Gesprek* de pagina’s 575 tot en met 590.

De overige voetnoten zijn van mijzelf.

Ruud Muschter[1]

[1] Lid van de Grote Raad van de A.M.O.R.C. (Nederlandstalige Jurisdictie) van 21 maart 1988 tot 21 maart 2010.

VERTALING VAN HET DUITSE VOORBLAD

Gesprek tussen een verlichte en een onverlichte ziel,

hoe de ene verlichte ziel de andere behoort te zoeken, troosten en in haar kennis moet meevoeren op de pelgrimsstraat van Christus, en haar de doornige weg van deze wereld, die de afgrond ingaat, en waarop de afgedwaalde ziel wandelt, getrouw tot spiegel voor ogen moet houden.

In een zendbrief
aan een hongerige en dorstige ziel

naar het bronnetje van de zoete liefde van Jezus Christus.

Geschreven door een liefhebbende ziel van de kinderen van Jezus Christus, onder het ✠ van onze heer Jezus Christus, in het jaar 1624.[2]

[2] Men meent, dat de auteur dit gesprek in de vorm van een zendbrief heeft geschreven aan de heer Hans Sigmund von Schweinitz.

GESPREK

Een arme ziel was het paradijs uitgewandeld, en was in het rijk van deze wereld gekomen. De duivel kwam haar tegen en sprak tot haar: “Waar wilt gij heen, gij halfblinde ziel?”

2. De ziel sprak: ”Ik wil de schepselen der wereld bekijken, die door de Schepper gemaakt zijn.”

3. De duivel sprak: “Hoe wilt gij die bekijken, aangezien ge toch niet kunt onderkennen[3] uit welke essentie en eigenschappen ze bestaan? Gij ziet hen slechts als een geschilderd beeld, en kunt ze niet herkennen.”

4. De ziel sprak: “Hoe kan ik ze dan in essentie en wezen herkennen?”

5. De duivel sprak: “Wanneer gij van datgene eet waarvan de schepselen goed en kwaad gemaakt zijn, zullen uw ogen opengaan, zult ge zijn als God zelf en begrijpen wat de Schepper is.”

6. De ziel sprak: “Ik ben edel en heilig, en kan eraan sterven, zoals de Schepper gesproken heeft.”

7. De duivel sprak: “Gij zult nergens aan sterven, doch uw ogen zullen opengaan. Ge zult als God zijn, en kwaad en goed onderkennen. Daarenboven wordt ge machtig, geweldig en groot, zoals ik ben. Alle wijsheid der schepselen wordt aan u geopenbaard.”

---

[3] “erkennen”. Dit woord wordt in de tekst gebruikt in de zin van ‘kennen’, ‘weten’, ‘te weten komen’, ‘begrijpen’, ‘herkennen’, ‘bekennen’ en ‘onderkennen’.

8. De ziel sprak: “Wanneer ik kennis had van de natuur en de schepselen, zou ik de wereld willen beheersen.”

9. De duivel sprak: “De basis voor die kennis ligt in u. Wend slechts uw wil van God in de natuur aan, en in de schepselen. Dan ontstaat in u zin[4] in die smaak, en kunt ge van de boom van kennis van goed en kwaad eten. Daarmee zult gij alles weten.”

10. De ziel sprak: “Ik wil eten van de kennis van goed en kwaad, opdat ik eigenmachtig heers over alle dingen, en eigen heer ben op aarde. Zo doe ik wat ik wil, als God zelf.”

11. De duivel sprak: “Ik ben een vorst van de wereld. Wanneer gij op aarde wilt heersen, moet ge uw verlangen aanwenden jegens mijn beeltenis, opdat ge het verstand van mijn beeltenis verkrijgt.” En hij beeldde voor de ziel Mercurius in Vulcanus af, als het vuurrad der essentie, in een slangengedaante.

[5]

12. Toen de ziel dit zag, sprak zij: “Dat is de macht van alle dingen. Hoe kan ik ook zo worden?”

---

[4] ‘Lust’. Deze term komt veel voor in dit werk, en kan worden vertaald met ‘lust’, ‘begeerte’, ‘wens’, ‘verlangen’, etc.

[5] De ouroboros, een tamelijk universeel voorkomende, alchemistische en spirituele weergave van de cyclische aard der natuur.

13. De duivel sprak: “Ook gij zijt zo’n vurige Mercurius. Wanneer gij uw wil van God afzondert en uw verlangen in deze kunst binnenvoert, wordt uw verborgen basis in uw openbaar, en dan kunt gij net zo werken. Doch gij moet van een vrucht eten waarin elk der vier elementen afzonderlijk in zichzelf over het andere regeert. Daarin zijn zij in strijd, zoals de hitte tegen de koude, en de koude tegen de hitte, aangezien alle eigenschappen der natuur in gevoeligheid werken. Dan zult ge spoedig zijn als het vuurrad, en alle dingen onder uw heerschappij brengen en in eigendom bezitten.”

14. Toen nu de ziel haar wil van God afbrak en haar begeerte in de Vulcanus van de Mercurius (in het vuurrad, in het aan haar eigen vermogen van het gemoed) binnenvoerde, ontstond in haar dadelijk het verlangen om van kennis van kwaad en goed te eten, en greep zij naar de vrucht van de kennis van goed en kwaad, en at ervan.

15. Toen dit geschiedde, stak Vulcanus het vuurrad van de essentie aan. Daardoor werden onmiddellijk alle eigenschappen der natuur in de ziel wakker, en gingen in eigen lust en begeerte naar binnen. Zo ontstond ten eerste een verlangen tot hovaardigheid; om grof, machtig en geweldig te zijn; alles aan zich te onderwerpen en met geweld te beheersen; eigen heer te zijn; met niets te vergelijken te zijn; de deemoed en gelijkheid te verachten; alleen zichzelf verstandig en belangrijk te achten; en alles als stom te beschouwen wat niet aan deze scherpzinnigheid gelijkstond.

16. Anderzijds ontstond de aandrang om aantrekkingskracht te willen hebben, en wel van de geest, die alles wilde bezitten en naar zich toetrekken. Want toen het vervreemde verlangen naar hovaardigheid haar wil van God vervreemdde, wilde het leven God niet meer vertrouwen, maar

wilde het zichzelf verzorgen. Het voerde zijn begeerten en aantrekkingskracht naar de schepselen, alsook naar de aarde, de metalen en bomen.

17. De aangestoken, vurige Mercurius was net zo hongerig en gretig als het vurige leven, nadat het zich van Gods eenheid, liefde en lankmoedigheid had afgezonderd. Het trok de vier elementen en hun wezen naar zich toe, en gedroeg zich op dierlijke wijze, waardoor het leven donker, ruig en grimmig werd en de hemelse krachten en kleuren uitdoofden.

18. Ten derde ontwaakte in het vurige leven een stekelige, vijandelijke begeerte. Dat was de afgunst, als de helse gift, een kwaal van alle duivels. Die maakte van het leven een vijand van God en alle schepselen. Deze woedde en raasde van hebzucht, als een gift in het vlees. Wat deze hebzucht niet naar zich kon toetrekken, wilde de afgunst vermoorden. Daardoor ging de edele liefde van deze ziel geheel te gronde.

19. Ten vierde ontwaakte in dit vurige leven een kwaal die op het vuur leek. Dat was de toorn, die alles wilde vermoorden en doden dat niet aan deze hovaardigheid onderworpen wilde zijn.

20. Zo was het fundament van de hel, welk fundament de toorn van God opwekte, in deze ziel geheel duidelijk. Daardoor verloor zij God, paradijs en hemelrijk, en werd een worm gelijk de vurige slang, die de duivel haar als zijn beeltenis had voorgehouden. Zij begon op dierlijke wijze op aarde te regeren, deed alles naar de wil van de duivel, leefde in ijdele hovaardigheid, hebzucht, afgunst en toorn, en had geen ware liefde tot God meer. In plaats daarvan was een foute, dierlijke liefde ontstaan voor ontucht en ijdelheid, en was er geen zuiverheid meer in het hart, want zij had het paradijs verlaten en de aarde bezeten. Haar hoofd stond nog slechts naar

kunst[6], slimheid, hoogheid en de veelheid van natuurlijke dingen. Gerechtigheid noch goddelijke deugd bleef in haar. Wat zij ook maar verkeerd deed, dekte zij met list onder geweld toe, en noemde het goed.

21. Toen dit geschiedde, trad de duivel op haar toe en voerde haar van de ene ondeugd[7] naar de andere. Hij had haar namelijk in haar essentie gevangen (want zij had zichzelf in zijn essentie gevangen), en stelde haar daarin vreugde en wellust voor. Hij sprak tot haar: “Zie, gij zijt nu geweldig, machtig, hoog en edel. Zie toe, dat gij nog hoger, rijker en geweldiger wordt. Gebruik uw kunst en verstand, opdat iedereen bevreesd is. Dan hebt ge aanzien en een grote naam in de wereld.”

22. De ziel deed wat de duivel aanried. Zij had nog niet door, dat hij de duivel was, doch meende dat het haar slimheid en verstand was, en dat zij goed en juist handelde.

23. Toen zij nu zo’n levenswandel had, kwam op een bepaald ogenblik onze lieve heer Jezus Christus met Gods liefde en toorn haar tegen. Hij was in deze wereld gekomen om de werken van de duivel teniet te doen en over alle goddeloze werken het oordeel te vellen. Hij sprak, als met een geweldige kracht, met zijn lijden, sterven en dood op haar in, en vernietigde het werk van de duivel in haar. Hij opende voor haar de weg naar zijn genade, en blikte haar met zijn barmhartigheid aan. Hij riep haar weer terug, dat zij moest omkeren en boete doen. Dan zou hij haar weer van dat masker verlossen en wederom naar het paradijs terugvoeren.

24. Toen het geschiedde dat de vonk van goddelijk licht in haar kenbaar werd, beschouwde zij zichzelf met al haar werken en willen. Zij werd gewaar dat zij in de hel in Gods

---

[6] “Kunst”. Vermoedelijk te lezen als ‘gekunsteldheid’.
[7] “Laster”. Heeft vele betekenissen.

toorn verkeerde. Zij erkende, dat ze een masker droeg en een monster was voor God en het hemelrijk. Daar schrok zij zo van, dat in haar de grootste angst opkwam, want het oordeel van God werd in haar geopenbaard.

25. Toen dit geschiedde, sprak de heer Christus met zijn genadige stem in haar: “Doe boete, en verlaat de ijdelheid, dan komt ge tot mijn genade.”

26. De ziel trad in haar masker[8] met het bezoedelde gewaad der ijdelheid voor God, en bad om genade, dat God haar de zonde zou vergeven. Ze hield sterk aan het beeld vast van de genoegdoening en verzoening van onze heer Jezus Christus.

27. Doch de kwade eigenschappen van de verbeelde slang[9] [...][10] astrale geest wilden de wil van de ziel niet voor God [...][11], doch voerden daar hun eigen verlangen en begeerte binnen, want zij wilden niet aan hun eigen verlangen versterven en de wereld niet verlaten, want zij waren uit de wereld. Zij vreesden de hoon der wereld, wanneer zij hun wereldlijke eer en heerlijkheid zouden verlaten. Doch de arme ziel wendde haar aangezicht tot God en begeerde genade van God, en dat God haar Zijn liefde wilde geven.

28. Toen de duivel dat zag, dat de ziel tot God bad en boete wilde gaan doen, ging hij naar de ziel toe, en voerde de geneigdheden van de aardse eigenschappen in het gebed. Hij verwarde de goede intenties - die tot God doordringen, opdat die niet tot God kwamen, en trok haar terug naar aardse dingen.

---

[8] “Larvenbildnis”.

[9] “der gebildeten Schlange”. Het lijkt hier om een woordspeling te gaan, namelijk ook: ‘de geleerde slang’.

[10] Het origineel is hier onleesbaar.

[11] Het origineel is hier onleesbaar. Vermoedelijk staat er “toelaten”.

De wil van de ziel hunkerde naar God, doch de uitgaande intenties, die tot God zou moeten doordringen, werden verstrooid en konden de kracht van God niet bereiken.

29. Daar schrok de arme ziel nog veel meer van, dat zij haar verlangen niet tot God mocht brengen, en zij begon heftiger te bidden. Doch de duivel greep met zijn verlangen in het mercuriaal ontstoken vuurrad van het leven, en wekte de kwade eigenschappen, opdat de verkeerde geneigdheden opstegen en in hetzelfde naar binnen gingen als waarin zij zich eerder hadden verlustigd.

30. De arme ziel wilde met haar wil naar God en was zeer angstig. Doch de gedachten vliedden alle van God weg naar aardse dingen en wilden niet naar God gaan. De ziel hunkerde naar, en smeekte om God, doch het was haar alsof zij geheel van Gods aangezicht verstoten was. Ze kon niet één blik van genade verkrijgen en verkeerde in louter angst, en daarbij in grote vrees en schrik. Zij meende steeds, dat Gods toorn en strenge oordeel in haar geopenbaard zouden worden en dat de duivel haar zou grijpen. Zo verviel zij in grote treurigheid en ellende, zodat alle vreugde en wellust van tijdelijke, voorheen gebruikelijke dingen voor haar overbodig en vermoeiend waren.

31. De aardse, natuurlijke wil begeerde die dingen wel, doch de ziel wilde ze graag verlaten. Die wilde onthechten aan alle tijdelijke lust en vreugde, en verlangde slechts naar haar eerste vaderland, waaruit ze oorspronkelijk was voortgekomen. Zij bevond zich echter verre daarvan, en verkeerde daardoor in grote verlatenheid en ellende. Zij wist niet wat zij moest doen. Het was haar plan om in zichzelf in te keren, zichzelf nog meer te doen ontwaken, en heviger te bidden. Zo weerstond haar de duivel en hield haar tegen, opdat zij niet in een grotere aanleiding tot boete zou opgaan.

32. De duivel wekte de aardse lust in het hart op, opdat de neigingen hun valse natuurrecht behielden en zich tegen de wil en begeerte van de ziel weerden. Die[12] wilden namelijk niet aan hun eigen wil en aan de lust versterven, doch hun tijdelijke wellust behouden. Ze hielden de arme ziel in hun valse begeerte gevangen, opdat zij niet mocht ontwaken, hoe heftig zij ook naar Gods genade hunkerde en zuchtte.

33. Toen de ziel tot God bad en aandrong, ving de vleselijke lust de uitgaande stralen van de ziel af en werd zij door hem afdwalende gedachten binnengevoerd. Hij voerde haar van God weg, opdat de ziel geen goddelijke kracht zou ontvangen. De ziel beschouwde zich toen als door God verlaten en wist niet, dat zij God op die manier aantrok en Hij haar dus zo nabij was.

34. Ook trad de duivel in de vurige Mercurius of het vuurrad van het leven op haar toe, en mengde zijn begeerte in de lust van het aardse vlees. Hij bespotte de arme ziel en sprak in de aardse gedachten tot haar: “Waarom bidt gij? Meent gij, dat God u hoort en met u te maken wil hebben? Moet ge uzelf nou eens zien, wat gij voor gedachten voor Hem hebt! Ge hebt louter kwade gedachten en gelooft niet in God. Hoe zou God u dan kunnen horen? Hij hoort u niet, laat het toch. Het is nu niet goed, of u raakt buiten zinnen.”

35. “Wat plaagt gij uzelf? Zie de wereld toch eens aan, hoe die in vreugde leeft. Die wordt net zo goed zalig. Christus heeft toch voor alle mensen betaald en goed gedaan. Gij kunt u zich er alleen maar in vertroosten dat het geschied is, en dan wordt ge zalig. Gij kunt hier in deze wereld niet tot goddelijke ontvankelijkheid komen. Laat het toch, en wijd u aan het lichaam en de tijdelijke heerlijkheid.”

---

[12] De neigingen.

36. “Wat meent gij niet wat er van u terecht zou komen als gij zo melancholiek en dwars zoudt worden. Gij zoudt dan ieders nar zijn en in louter treurigheid leven. Daarin schept noch God, noch de natuur behagen. Kijk toch naar de prachtige wereld waarin God u geschapen heeft, en tot heer over alle schepselen heeft gemaakt, om deze te beheersen. Verzamel alvast tijdelijke dingen, opdat ge de wereld niet meer nodig hebt. Wanneer dan uw ouderdom en einde komt, ga dan boete doen. God zal u niettemin zalig maken en in de hemel opnemen. Daar kan men de kwellingen, het ontwaken en de verbittering missen die gij thans bewerkstelligt.”[13]

37. In zulke en soortgelijke gedachten was de ziel door de duivel in de vleselijke lust en aardse wil opgesloten, als vastgebonden met grote ketenen, en wist zij niet wat zij moest doen. Zij dacht mogelijk terug aan de wereld en dier wellust, en toch vond zij in zich ook een grote honger naar goddelijke genade, en wilde bestendig graag boete gaan doen en tot huldigen van God komen. De hand van God had haar namelijk aangeraakt en gebroken. Daarom kon zij nergens rusten, doch hunkerde altoos in zichzelf naar berouw over begane zonden. Zij zou er graag van loskomen en wilde toch niet tot een echt, waar berouw komen, en nog veel minder tot het bekennen van de zonden. Toch had ze zo’n honger en verlangen naar berouw en boete.

38. Toen zij nu zo treurig was en nergens raad en rust kon vinden, bedacht zij, dat zij een plek wilde vinden waar zij echt boete zou kunnen doen. Daar wilde zij vrij zijn van de hindernissen van de wereld en de beslommeringen daarvan. Door deze middelen wilde zij van God genade verkrijgen. Ze nam zich dan ook voor, naar een eenzaam oord te gaan en zich van allerlei zaken af te wenden. Ook bedacht zij, dat zij met

---

[13] Vertaling onzeker: “es darf keines folchen Plagens, Erweckens und Grämens als du itzt thust.” ‘darf’ = ‘bedarf’.

liefdadigheid jegens de armen haar schuld wilde voldoen, opdat God haar genadig zou wezen. Ze zocht allerhande manieren om rust te vinden en tot barmhartigheid en genade te komen.

39. Doch dit alles wilde nog niet blijven hangen en haar tot ondersteuning zijn.[14] In de vleselijke lust volgden haar namelijk al haar aardse beslommeringen. Ze was andermaal in het net van de duivel gevangen en kon maar niet tot rust komen. En als zij zich een uur in aardse dingen verlustigde, kwam in het andere uur treurnis en ellende terug, want zij voelde in haar de stem van God die was opgewekt, en wist niet hoe het eraan toeging of wat haar was overkomen. Dikwijls overviel haar een grote angst en aanvechting, omdat zij door niet één vertroosting kon bijkomen, en ze was ziek van angst.

40. De straal der ontzetting beroerde haar dus als een eerste aanval door de genade, en zij wist niet dat Christus in haar hel in Gods toorn en strenge gerechtigheid stond, en met de zich in het lichaam bevindende satan en dwaalgeest in ziel en lichaam streed. Zij begreep niet, dat een dergelijke honger en verlangen tot boete en bekering afkomstig was van Christus zelf, dus dat zij aangetrokken werd. Ook wist zij niet, wat haar nog ontbrak om tot goddelijke ontvankelijkheid te kunnen komen. Zij wist niet, dat zij monstrueus was en dat haar een slangenbeeld aankleefde, waarin de duivel zo'n macht en toegang tot haar had, en waarin hij al haar goede bedoelingen verward en van God had weggevoerd. Christus zegt daarover, dat de duivel het Woord uit hun harten wegneemt, opdat zij niet zouden geloven en zalig worden. Lukas 8: 12.

41. Vanuit goddelijk beschik ontmoette deze arme, bedroefde ziel op een bepaald ogenblik een door God verlichte en herboren ziel, die tot haar sprak: "Wat is er met u, gij

[14] "und Sie lassen zur Huld kommen". Vertaling onzeker. 'Huld' heeft talloze betekenissen.

bedroefde ziel, dat gij zo onrustig zijt en in zulk een kommer verkeert?”

42. De bedroefde ziel sprak: “De Schepper heeft Zijn aangezicht voor mij verborgen, opdat ik niet bij Hem tot rust kom. Daarom lijd ik zo en weet ik niet, wat ik moet doen om bij Hem in de gunst te komen. Want er liggen bergen en grote ravijnen voor zijn gunst, zodat ik niet bij Hem kan komen, hoezeer ik ook naar Hem verlang. Ik word tegengehouden, zodat ik zijn kracht niet kan bereiken, en het maakt niets uit of ik daardoor bevreesd ben en met hartstochtelijk verlangen naar hem uitzie.”

43. De verlichte ziel sprak tot haar: “Gij draagt het masker van de duivel bij u dat op de slang lijkt, en daarmee zijt gij omgeven. Daarin heeft de duivel toegang tot u, als tot uw eigenschap, en houdt daarin uw wil op, opdat die niet tot God doordringt. Wanneer het namelijk zou geschieden dat uw wil tot God doordringt, zou hij gezalfd worden met de hoogste kracht van God in de opstanding van onze heer Jezus Christus. Dan zou deze zalving het monster in u doen exploderen en zou in u weer uw eerste paradijselijke aanzien openbaar worden. Dan zou de duivel zijn macht over u verliezen, en zoudt gij wederom een engel worden. En omdat hij u dat niet gunt, houdt hij u vanuit zijn begeerte gevangen in uw vleselijke lust. Zo gij daarvan niet los kunt komen, zult gij van God gescheiden zijn en komt gij nimmermeer in ons gezelschap.”

44. De arme, bedroefde ziel schrok zozeer van deze toespraak, dat zij geen woord meer kon uitbrengen, nu ze hoorde dat zij de beeltenis van de slang in zich droeg, die haar van God afscheidde. En ook, dat de duivel haar daarin zo dichtbij was en haar wil in verkeerde gedachten vervlocht; en dat hij zo’n macht over haar had; en zij dus de verdoemenis zo

nabij was, en in de afgrond van de hel stond; gevangen in Gods toorn; en zij liet alle hoop varen op de genade Gods.

45. Doch de kracht van haar instorting behield zij, zodat zij niet versaagde, en in zichzelf met hoop en twijfel streed. Wat de hoop opbouwde, haalde de twijfel weer naar beneden. Zij verkeerde voortdurend in een dusdanige onrust, dat de wereld met al haar schoonheid haar tenslotte een reine afkeer inboezemde, en zij aan deze wereld geen enkele vreugde meer kon ontlenen. En nog kwam zij niet tot rust.

46. Op een gegeven moment kwam de verlichte ziel weer bij haar, en trof haar in grote angst aan. Zij sprak tot haar: “Wat doet gij nu? Wilt gij uit elkaar barsten van angst? Waarom kwelt gij uzelf naar vermogen en wil, terwijl gij toch een worm zijt en uw kwaal daardoor slechts groter wordt? Ja, al zoudt ge u in het diepst van de zee afzinken, of naar het morgenrood[15] kunnen vliegen en tot voorbij de sterren zou willen zwermen, dan raakte gij het nog niet kwijt. Want hoe meer gij bevreesd zijt, des te groter en pijnlijker wordt uw aard, en zo komt ge niet tot rust. Uw vermogen is geheel verloren. Net zoals een verrotte kool uit eigen vermogen niet weer opbloeit en sap krijgt, zodat hij zich weer met de bomen kan verheugen, zo kunt ook gij niet op eigen vermogen de plek van God bereiken en u wederom in de engelengedaante veranderen die u eerst bezat. Want gij zijt wat God betreft verdord en gestorven, zoals de kool wat betreft haar kracht en sap. Gij zijt slechts een angstige, dorre honger. Uw eigenschappen zijn net als de hitte en koude, die strijd leveren en nooit één worden.”

47. De arme ziel sprak: “Wat moet ik toch doen opdat ik weer opbloei en het leven krijg dat ik vroeger had, waarin ik in rust was, voordat ik een beeltenis was?”

---

[15] Böhme schreef een werk getiteld ‘Die Morgenröte im Aufgang’, later bekend geworden als de ‘Aurora’.

48. De verlichte ziel sprak: “Gij moet niets doen, doch uw eigen wil van uw eigen aantrekkingskracht ontdoen. Dan worden al uw kwade eigenschappen zwak en zullen zij sterven. Dan zinkt gij met uw wil weer weg in het Ene waaruit gij in den beginne zijt voortgekomen. Want thans zijt gij in de schepselen gevangen. Wanneer uw wil hen verlaat, sterven in u de schepselen met hun kwade geneigdheid, die u thans ophouden opdat gij niet tot God zult komen.”

49. “En zo gij dat doet, zal God u Zijn hoogste liefde tegemoet zenden, die Hij door Jezus Christus in de mensheid heeft geopenbaard. Dat zal u weer kracht en leven geven, opdat ge weer opbloeit en u wederom in de levende God verheugt. Ook zult gij wederom de beeltenis van God krijgen en deze slangenbeeltenis kwijtraken. Gij komt dan bij onze engelenschaar en wordt mijn broeder.”

50. De arme ziel sprak: “Hoe kan ik mijn eigen wil verlaten opdat de schepselen daarbinnen sterven, terwijl ik in de wereld leef en de wereld moet hebben?”

51. De verlichte ziel sprak: “Nu houdt gij tijdelijke eer en goed, plus de wellust van het vlees, voor uw eigendom, en acht het gemakkelijk wat gij daarbinnen doet, of hoe gij dat naar u toetrekt. En wanneer gij gelijk bent aan hem die ellendige nood lijdt, die toch uw broeder is, dan redt u hem nog niet. Daarentegen trekt u hem aan uw leiband en kwelt hem, doordat u zijn werk en moeite naar u toetrekt en u daaraan verlustigt. Daarenboven bent u hierin star en hoogmoedig, en verheft u zich boven hem, en acht u hem gering jegens u.”

52. “Daar staat dan de ellendige en zucht tegen God, opdat hem zijn last wordt ontnomen, omdat hij naast u in

ellende moet leven. Zo wekt hij met zijn gezucht Gods toorn in u op, die uw vlam en onrust bij u steeds groter maakt.”

53. “Dat zijn uw schepselen, die u liefhebt. Omwille van hen hebt gij u van God afgebroken en uw liefde in hen binnengevoerd. Zij leven dus in uw liefde en gij voedt hen met uw begeerte en voortdurende aantrekkingskracht. Want in uw aantrekkingskracht leven zij, doordat u uw levenslust in hen binnenvoert. Het zijn slechts onreine, kwade dieren, die zich met uw aantrekkingskracht, in uw lust, samen met u hebben gevormd.”

54. “Datzelfde beeld is een dier met vier kwade geneigdheden. De eerste is hovaardigheid, de andere hebzucht, de derde afgunst, de vierde toorn. Op deze vier eigenschappen berust het fundament van de hel. Dit staat in u, en op u gedrukt, en u bent er geheel door bevangen. Deze eigenschappen namelijk leven in uw eigen leven. Daardoor zijt gij van God gescheiden en kunt ge niet tot God komen. Verlaat dan deze kwade schepselen, opdat zij in u sterven.”

55. “Om terug te komen op wat gij zei, zal ik u zeggen, hoe gij uw eigen, schepselachtige, kwade wil moet verlaten, opdat dergelijke schepselen sterven en gij evengoed in de wereld bij hen kunt leven. Ik zeg u, dat er daartoe niet meer dan één enkele weg is, die eng en smal is. Die te begaan, zal u in de aanvang zeer bevreesd maken, doch daarna zult gij hem met vreugde bewandelen.”

56. “Gij moet goed overwegen, nu gij met zulk een werelds gedrag in Gods toorn en in het fundament van de hel wandelt, dat dat niet uw echte vaderland is, en dat een christen in Christus moet en zou moeten leven en wandelen, en Christus goed moet navolgen. Hij kan geen christen zijn, tenzij Christus’

geest en kracht in hem leeft, en dat hij daaraan geheel toegewijd is."

57. "Nu is Christus' rijk niet van deze wereld, doch in de hemel. Daarom moet gij in een voortdurende hemelvaart staan, dan zult ge Christus navolgen. Ook als gij naar lichaam moet verblijven bij de schepselen en op hen moet letten."[16]

58. "De smalle weg naar zulk een voortdurende hemelvaart en navolging van Christus is deze. Gij moet al uw eigen kunnen en vermogen verzaken, want op eigen kracht bereikt gij niet de poorten van God. Gij moet u ook vast voornemen u geheel aan de barmhartigheid van God over te geven, en u het lijden en de dood van onze heer Jezus Christus stevig inprenten. Ge moet met alle verstand en zintuigen daarin wegzinken, daarin steeds volharden, en ernaar verlangen dat uw schepselen daarbinnen afsterven."

59. "Daarnevens moet gij u zeer vast voor de geest halen, dat ge uw aandrang en gemoed van alle foutieve aantrekkingskracht afwendt, en dat u niet vasthoudt aan tijdelijke eer en goed. Ook moet gij u ontdoen van wat onrechtvaardig is en u eraan kan hinderen. Uw wil moet zeer onomstreden zijn, en op een dusdanig ernstig voornemen gericht, dat u nimmermeer in uw foute schepselen zult binnengaan, doch ze te zelfder ure verlaat en uw gemoed van hen scheidt, en dat gij te zelfder ure de onomstreden weg der waarheid en gerechtigheid betreedt en de leer van Christus navolgt."

60. "En zoals gij de vijanden van uw eigen natuur nu denkt te verlaten, moet ook gijzelf al uw uiterlijke vijanden vergeven, en bedenken, dat ge hun uw liefde doet toekomen, opdat er niet een schepsel is dat zich in uw wil kan nestelen en u vasthouden, en deze onbestreden blijft door enig schepsel."

---

[16] Vertaling onduidelijk: "und deren pflegen".

61. “Ook uw tijdelijke have en goed moet gij omwille van Christus, zo dat moge zijn, gaarne willen verlaten. En geen enkel ding dat aards is, moet gij willen liefhebben, doch u in uw toestand en tijdelijke have en goed slechts als een dienaar van God en uw medechristenen beschouwen, als een huishouder van God in uw ambt.”

62. “Daarnevens moet ge uzelf inbeelden dat gij de beloofde genade wordt in de verdienste van Jezus Christus, als Zijn zekerlijk verkregen, uitvloeiende liefde, die u van deze schepselen zal verlossen en uw wil zal verlichten en met de vlam der liefde ontsteken. Daardoor zult ge de duivel overwinnen.”

63. “Niet dat gij iets zoudt kunnen doen of willen, doch ge moet u het lijden en de opstanding van Christus inbeelden, en u dat eigen maken. Daarmee kunt gij het rijk van de duivel in breken en bestormen, en uw schepselen doden. Ook moet ge u voornemen, nog in dit uur daar binnen te treden en er eeuwig niet meer van te wijken, doch uw wil in alles wat gij begint en doet aan God te wijden, opdat Hij met u werkt, en doet wat Hij wil.”

64. “Wanneer nu uw wil en voornemen bereid zijn, is hij[17] door uw schepselen heen gebroken en staat onbestreden voor God, omgeven met de verdienste van Jezus Christus. Nu kan hij met de verloren zoon tot de Vader komen, en voor Zijn aangezicht voor hem neervallen, om zijn biecht voor hem uit te storten en hier al zijn krachten in te werk te stellen om zijn zonden en ongehoorzaamheid, samen met zijn afwenden van God, op te biechten. Niet met loze woorden, doch met alle

[17] Onduidelijk wie hier bedoeld wordt. Het gaat nog steeds om de dialoog tussen beide zielen, doch een van hen spreekt ineens over ‘hij’.

kracht, hetgeen slechts een voornemen daartoe is, want de ziel vermag zelf niets."

65. "Als gij ertoe bereid zijt dat de eeuwige Vader uw aankomst ziet, en dat gij met een dergelijke boete en deemoed wederom tot Hem komt, zal Hij op u inspreken en zeggen: 'Zie, dat is mijn zoon, die ik verloren had. Hij was dood en is weer levend geworden.' Hij zal u met de genade en liefde van Jezus Christus tegemoetkomen, met de straal der liefde omvatten, en u met zijn geesteskracht kussen. Dan zult ge kracht krijgen, uw biecht voor hem uitstorten en krachtig bidden."

66. "En hier is nu de juiste plek Wanneer gij hierin standvastig zijt en er niet van wijkt, zult gij grote wonderen zien en ondervinden. Want gij zult in u ondervinden hoe Christus de hel in u zal bestormen en uw dieren zal verslaan. Dat zal een oproer en gejammer in u doen ontstaan. Eerst zal de niet door u erkende zonde in u opstaan, en u van God willen scheiden en terughouden. Ge zult waarlijk ervaren hoe dood en leven met elkander strijden, en zult ervaren wat hemel en hel is."

67. "Daaraan zult ge u niet stoten, doch stevig staan en niet afwijken. Zo zullen tenslotte al uw kwade dieren tam en zwak worden en zich in de dood storten. Dan wordt uw wil krachtiger en kan hij de kwade geneigdheden onderdrukken. Ook wordt uw wil en gemoed dagelijks ten hemel varen, en zullen uw schepselen dagelijks sterven. Ge zult een totaal nieuw gemoed verkrijgen en beginnen een nieuw schepsel te worden. Ge zult wederom in de beeltenis van God worden veranderd, en het masker van een dierlijke aard kwijtraken. Zo komt gij weer tot rust en wordt ge van deze angst verlost."

68. Toen de arme ziel nu aan dit proces, deze opgave begon en dat serieus aanpakte, meende zij, dat zij meteen zou zegevieren. Doch de poort van de hemel en de genade waren

ondanks haar kracht en vermogen voor haar afgesloten, alsof zij door God verstoten was. Zij verkreeg geen uitzicht op genade. Toen dacht zij bij zichzelf: Je bent God niet uitdrukkelijk toegewijd. Je mag niets van God vragen of verlangen, doch moet je aan Zijn oordeel overgeven, opdat Hij jouw kwade aantrekkingskracht doodt. Je mag slechts in de kern, buiten alle natuur en schepselen om, in Hem wegzinken en je aan Hem overgeven. Hij moge met jou doen wat Hij wil, want je bent het niet waard dat je Hem aanspreekt. En zo overwoog zij aldus weg te zinken en haar eigen wil geheel te verlaten.

69. Toen zij dat deed, kreeg ze het allergrootste berouw over de door haar begane zonden, en beweende bitter haar lelijke aanzien, alsook dat schepselen in haar woonden. Zij durfde van berouw geen woord spreken voor God, zonder dat zij in een dergelijk berouw het bittere lijden en sterven van onze heer Jezus Christus beschouwde, alsook de grote angst en marteling die Hij om harentwil geleden had. Mocht Hij haar toch uit die angst en nood verlossen en wederom in het evenbeeld van God veranderen. Daarin verzonk zij geheel en al, en bleef maar klagen over haar onverstand en de nalatigheid dat zij Hem er niet voor bedankt had en nog nooit zulk een grote liefde had gezien, en dat zij haar tijd zo slecht had doorgebracht. Verder, dat zij niet had waargenomen hoe zij een dergelijke genade deelachtig had mogen worden, doch zich daarentegen had gewijd aan de ijdele lust van deze wereld in aardse dingen, waarvan zij zo’n dierlijke geneigdheid had ontvangen. Nu zat zij in ellende gevangen. Van schande durfde ze haar ogen niet tot God op te heffen, die Zijn krachtige aangezicht voor haar verborg en haar niet wilde aanzien.

70. En toen zij in zulk een pijn en geween verkeerde, werd zij in de afgrond der gruwelijkheid getrokken, net alsof zij voor de poorten der hel stond, en nu haar verderf tegemoet ging. Het was haar, alsof ze buiten zinnen geraakte en nu geheel

verlaten was. Daarbij vergat zij al haar doen en wezen, alsof ze zich volkomen aan de dood moest overgeven en geen schepsel meer zou zijn. Het leek alsof ze zich aan de dood overgaf, terwijl zij toch niets anders wilde dan slechts wegens de dood van haar verlosser Jezus Christus, die zulke grote martelingen voor haar geleden had en voor haar gestorven was, eveneens te sterven en te vergaan. Bij dat vergaan echter hief zij een zeer innig gesteun en gesmeek aan om de barmhartigheid van God, en zij liet zich in de uitdrukkelijkste barmhartigheid van God wegzinken.

71. Toen nu dit geschiedde, verscheen aan haar het vriendelijke aangezicht van de lieve God, dat haar doordrong als een groot licht. Zij sidderde ervan en was vol vreugde, en begon meteen te bidden en de allerhoogste voor een dergelijke genade te danken en zich van binnen gans te verheugen, omdat zij van de dood en de angst voor de hel verlost was.

72. Aldaar smaakte zij Gods zoetigheid en de door Hem beloofde waarheid, en moesten aldra alle boze geesten die haar voorheen een plaag waren en van Gods genade hadden afgehouden, van haar wijken. Het huwelijk van het Lam vond plaats en de edele Sophia[18] trouwde met de ziel. De zegelring van de zege van Christus werd in haar ware wezen gedrukt en zij werd wederom als kind en erfgenaam van God aangenomen.

73. Toen dit geschiedde, was de ziel geheel vol vreugde, en begon in die kracht te werken en de wonderen van God te prijzen. Zij meende nu, steeds in die kracht en vreugde te wandelen. Doch haar viel van buiten door de wereld spot en smaad toe, en inwendig een grote aanvechting. Zij begon dan ook te twijfelen of haar kern uit God kwam, en of zij zekerlijk de genade Gods verkregen had.

---

[18] Godin van de wijsheid.

74. Want de lasteraar trad haar tegemoet en wilde haar deze weg vernietigen en haar aan het twijfelen brengen. Hij sprak op haar in: “Het is niet van God; het was slechts uw inbeelding.”

75. Ook week het goddelijke licht van haar terug, en het gloeide slechts in de inwendige bodem, als een waakvlam. Daardoor zag het verstand er heel dwaas en verlaten uit. Het wist niet wat het overkwam: of het echt waar was, dat het het goddelijke genadelicht had geproefd en er toch niet van kon afzien.

76. Want de vurig brandende liefde van God was in haar ingezaaid, waardoor in haar een grote honger en dorst naar goddelijke zoetheid ontstond. Nu begon zij pas echt te bidden, zich voor God te deemoedigen, en haar kwade aandrang in gedachten te onderzoeken en te verwerpen.

77. Daardoor werd de wil van het verstand gebroken, en de kwade aangeboren geneigdheid steeds verder gedood. Dat deed de aard van het lichaam pijn, dat in onmacht raakte, net als bij een ziekte. Toch was het geen natuurlijke ziekte, doch slechts een melancholie van de aardse aard van het lichaam, dat door zijn foute lust gebroken was.

78. Toen het aardse verstand zich aldus verlaten bevond, en de arme ziel zag, dat zij van buiten zodanig door de spot der wereld werd weggehoond dat zij niet langer de goddeloze weg wilde bewandelen, en ook van binnen door een lasteraar werd aangevallen die haar bespotte en haar steeds meer wereldse rijkdom, schoonheid en heerlijkheid voorspiegelde, en zij zich daarbij als dwaas beoordeelde, dacht zij: O, eeuwige God, wat moet ik nu toch doen om tot rust te komen!

79. Bij zulk een beschouwing ontmoette de verlichte ziel haar wederom en sprak tot haar: “Wat is met u, mijn Broeder, dat gij zo treurig zijt?”

80. De ziel sprak: “Ik heb uw raad opgevolgd, en daardoor de aanblik van de goddelijke zoetheid verkregen. Die is echter weer van mij geweken. Nu sta ik verlaten en onder grote aanvechtingen, van buiten, voor de wereld. Want al mijn goede vrienden verlaten mij en bespotten mij. Ook word ik door hen met angst en twijfel aangevochten, en weet niet wat ik nu moet doen.”

81. De verlichte ziel sprak: “Gij bevalt mij nu zeer, want thans bewandelt onze lieve heer Christus met en in u Zijn pelgrimsweg op aarde, zoals Hij die op deze wereld gegaan is, hoewel Hij steeds weersproken werd en hier niets eigens had. Thans draagt ge Zijn merkteken. Laat dit u niet verwonderen, want het moet zo zijn, opdat ge beproefd en gelouterd wordt.”

82. “Want in een dergelijke droefenis zult gij reden vinden om vaak te bidden en naar verlossing te hongeren. En in een dergelijke honger en dorst schept gij in u de genade van binnen en van buiten.”

83. “Want ge moet van onder tot boven wederom in het beeld van God groeien, net zoals een jonge boom door de wind bewogen wordt en in hitte en koude moet staan, en in die beweging van onder tot boven kracht naar zich toetrekt. Hij moet menige stormwind doorstaan en bevindt zich in groot gevaar voordat hij een boom wordt, opdat hij vrucht draagt. In een dergelijke beweging komt de zonnekracht in hem in beweging, waardoor de wilde eigenschappen van de boom door de zonnekracht doordrongen en ondergedompeld worden, en groeien.”

84. “Gij moet nu eerst allereerst uw ridderlijke strijd in de geest van Christus proberen en zelf meewerken, want nu ontvangt de eeuwige Vader zijn Zoon door zijn vuurmacht in u, die zijn vuur in een liefdesvlam verandert, opdat uit vuur en licht slechts één enkel wezen voortkomt, dat een ware tempel van God is.”

85. “Nu moet gij in de wijnberg van Christus, aan de wijnstok van Christus bloeien, en met lering en leven vruchten dragen. Ge moet uw liefde, als een goede boom, op vruchtbare wijze bewijzen. En zo moet ook het paradijs in uzelf wederom door Gods toorn uitbotten, en de hel in u in een hemel veranderen.”

86. “Laat daarom de aanvechting door de duivel u niet op een dwaalspoor zetten, want hij strijdt om het rijk dat hij in u had. Als hij verliest, maakt hij zich te schande en moet hij geheel van u wijken. Daarom verhult hij zich van buiten met het bespotten van de wereld, opdat zijn schande niet herkend wordt en gij aan de wereld verborgen blijft.”

87. “Want gij staat met uw nieuwe geboorte in de hemel, in goddelijke harmonie. Wees daarom geduldig en wacht op de heer! Wat u dan ook moge geschieden, bedenk slechts dat het door de heer geschiedt, omwille van uw beterschap!” En zo nam de verlichte ziel afscheid van haar.

88. Zo begon nu deze bekommerde ziel haar loop onder het geduld van Christus, en vatte hoop op goddelijk vertrouwen. Van dag tot dag werd zij machtiger en krachtiger. In haar stierven haar kwade neigingen steeds meer af, tot zij in een groot genaderijk geplaatst werd, de poorten van goddelijke openbaring voor haar opengedaan werden, en het hemelrijk in haar openbaar werd.

89. Zo kwam zij wederom tot de juiste rust en was zij wederom een kind van God. Daartoe helpe God ons allen! Amen.